

Od 14. století vyvíjela se u nás zvláštní třída venkovského lidu, osobně svobodného, příslušného přímo pod krále a královské úřady a tudíž nezávislého na žádné vrchnosti. Třída ta nazývána byla s v o b o d n í k y, d ě d i n í k y, někdy též n á p r a v n í k y nebo d v o ř á k y.

Jest zajímavé, že na Tábořsku (přesněji lokalizováno: na Vožicku) bývalo svobodníků více, než v celém ostatním království. Uspokojivého výkladu pro tento jev posud nemáme. Sám pokusil jsem si jej vyložit takto: "Je známo, že právě na Vožicku bylo v době předhusitské mnoho drobných statešků, téměř každá veska byla sídlem vladyckého rodu. Rozplem menováním rodu ~~královských statešků~~ a následkem toho nutným dělením kmenového jmění nebylo lze ubrániti se chudnutí rodu, takže r o d y n ě k d y r y t í ř s k é r o z m o ž o v a l y ř a d y s v o b o d n í k ů v. V krajinách sousedních bylo sice rodin vladyckých také dosti, tyto však až na malé výjimky vládly větším jméním, takže chudnutí tak rychle nepostupovalo, na druhé straně bylo zde více rodů zámožnějších, kteří mohli drobné statečky skupovati a zcelovati panství tak, jak podnes dobře stopovati lze. Věštník jihočeských museí 1912 str. 50.

Výklad ten v podstatě později podepřel přední náš historik dr. Aug. Sedláček: "S v o b o d n í c i v z n i k l i p o v ě t š i n ě z d r ž i t e l ů v l a d y c k ý c h, kteří nebyli s to držeti si zbrojného koně, zřídka z lidí, kteří byli od svých vrchností osvobozeni pro nějaké zásluhy. Tito snad se jmenovali dvořáci. Bylo svobodníků zvláště mnoho v krajích Bechyňské (okolo Tábora) a Čáslavském, zejména na žitné a ovesné půdě" Děje Prachenského kraje, str. 103.

Bylo by velmi zajímavé stopovati rozvoj svobodnických statků a a rodů v těchto krajích při bohaté zásobě materiálu, který čeká na zpracování, zajímavé zvláště proto, že na Tábořsku (a jistě i jinde) žijí posud četní potomci těchto rodů.

Přítomná práce nechce býti více, než pouhým příspěvkem k historii svobodníků, jejíž literární zpracování jest posud dosti skrovné. Fr. X. Turdy, Pragmatische Geschichte der boehm. Freysassen, 1804 (se soupisem z r. 1789), A. Sedláček, Rozvržení sbírek a berní, 1869 (soupis z r. 1615), Fr. Marat, Soupis poplatnictva 14 krajů král. Českého, 1898 (soupis z r. 1603), V. Müller, Svobodníci, 1905 (soupisy z l. 1523 a 1550).

Správní rozdělení svobodníků uvádí Schaller ve své topografii z r. 1790, Topographie d. Koen. Boehmen, XIV., 1790 (s rozdělením a statistikou) str. 432, 44, 156. pokud jde o naše území, následovně:

V o n d r á k o v a č t v r t: Horní Hrachovice, Rachovice 17, "sind lauter Freysassen u. 4 Juden," Dolní Hrachovice 10 ("der Meyerhof, das Bräuhaus und die Mühle gehören dem Freyherrn v. Kapaun, das übrige den Freysassen"). Záhoří Bendovo — chybně psáno "oder Pentowa"—24, Mostek, Mostky 21, "bestehet aus lauter Freysassen," Lomná 20 domů,

K l e t e č k o v a a V l a c h o v a č t v r t: Stojislavice 24, z toho 3 k panství načeradskému a 8 ke špitálu v Načeradci, Smilovy Hory 32, Obratice 13, Velký